

УДК 004.91:303.436.2:929

Юлія Вернік,

наук. співроб. Інституту біографічних досліджень НБУВ

**ДОМЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО БІОГРАФІЧНОГО АРХІВУ
ВДЗЕРКАЛОНЛАЙНОВИХ ДЖЕРЕЛ БІОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

У статті здійснено аналіз підходів до побудови класифікаторів доменів і дефініцій в електронних біографічних словниках. Виявлено проблеми в існуючих класифікаторах доменів суспільного життя, які пов'язані, зокрема, з глибиною деталізації, прив'язкою до офіційних класифікаторів знань, професій та видів діяльності.

Ключові слова: домен, дефініція, біографічні словники, інформаційні системи, онлайнні бази даних.

Складання загальнонаціонального ресурсу біографічної інформації «Український національний біографічний архів» (УНБА) є актуальним завданням Інституту біографічних досліджень. Його створення передбачає ґрунтовний аналіз науково-довідкових, джерельних, біобібліографічних матеріалів, вивчення досвіду світової біографіки та біографістики; розвиток співробітництва з іншими центрами дослідницької та біографічно-інформаційної діяльності. «Отже, йдеться про створення науково-інформаційного продукту – наукоємного, суспільно-значущого, а разом з тим і конкурентоздатного на ринку наукової продукції в Україні та за її межами. При чому ця проблема конкурентоспроможності має не лише економічні і технічні, але й певні національні, політичні аспекти» [6].

В основі виокремлення характеристик персоналії УНБА лежить уявлення про три рівні життя людини – 1) фізико-біологічний, 2) соціальний і 3) внутрішній. На першому рівні будь-яка людина як і інша жива істота з'являється, існує і припиняє існування у конкретному часі і просторі; має певну стать, фізико-анатомічні параметри тощо. На другому рівні вона живе у конкретних культурних і соціальних умовах, має суспільний статус і відзнаки, бере участь у тій чи іншій сфері суспільної і трудової діяльності. Нарешті, за третім рівнем, ця людина у процесі і результатах своєї суспільної і трудової діяльності реалізує власний потенціал. Разом з цим, як ми зазначали раніше [2] основним критерієм включення персоналії до

біографічного зводу є її значущість у розвитку суспільства, окремих сфер його діяльності.

Отже, однією із основних характеристик персоналії в УНБА є сфера суспільної діяльності, в якій людина досягла успіху. Ці сфери ми визначили як «домени» (від фр. – одиниця структури, область). Даний термін не є узагальнено прийнятим в сфері гуманітарного знання, хоча й досить широко використовується у фізиці (кристали), біології (класифікація), інформаційних технологіях (DNS, OSI, applications).

Відзначимо, що у функціонуючій на сьогодні версії УНБА класифікатори доменів і дефініцій, по-перше, мають лінійну (не ієрархічну) структуру; й, по-друге, не пов'язані між собою. Якщо домен є показником сфери суспільної діяльності, то дефініція визначає безпосередньо тип професії, тобто того, що характеризує не суспільство, а персону.

З приводу розробки класифікатора дефініцій було виявлено деякі проблеми. На сьогоднішній день існує декілька непов'язаних між собою офіційних і багато неофіційних класифікаторів професій. До перших можна віднести класифікатори типу КВЕД і ДК 003 (остання редакція – 2010 року). Що до другого, то кожного року з'являються публікації типу «Популярні професії сьогодні», «99 популярних професій» або «Новітні професії XXI століття». В них перелік професій є досить довільним або таким, що відповідає вузько специфічним умовам.

В суспільних науках одним із розповсюджених є поділ суспільного життя на три базових сфери – державно-правову, господарську і культурну [11]. В їх основі лежить бачення людини як, відповідно, рівної серед рівних, залежної і керуючої, й незалежного або вільного творця.

Схожу модель, яка складається вже з чотирьох сфер суспільного буття, пропонують у сучасних моделях соціальних систем [1]. Мається на увазі: *економічна сфера*, як сукупність відношень між людьми, які виникають при створенні і переміщенні матеріальних благ; *політична сфера*, як система стосунків, насамперед, із владними інституціями, яка забезпечує сумісну безпеку; *духовна сфера* – область ідеальних утворень, до якої включені суспільні цінності, ідеї, мораль, мистецтво, освіта і т. п.; *соціальна сфера*, яка розуміється сукупністю (системою) відносин і взаємодій в других окрім наведених вище випадках.

Існують й інші способи класифікацій сфер буття. Зокрема, в моделі запропонованій у лабораторії екологічної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка в контексті дослідження способу життя особистості,

виділено вісім сфер життєдіяльності людини. Одним з основних критеріїв застосовувався принцип «природності – штучності» [10]. Таким чином, було отримано сфери:

- ⊕ Міжособистісна vs інформаційна;
- ⊕ Професійна vs соціальна;
- ⊕ Природно-ландшафтна vs культурна;
- ⊕ Побутова vs освітня.

Одним із продуктивних, на нашу думку, підходів є використання системи УДК у побудові класифікатора сфер діяльності. Відзначимо, що офіційний класифікатор ДК 003 побудований на подібному принципі. Однак, його використання пов'язується з деякими обмеженнями. Універсальний десятковий класифікатор стосується сфер знань й має досить непряме відношення до інших форм суспільної активності. Наприклад, до політики чи громадських діячів. З іншого боку, УДК являє собою інтелектуальну власність певної організації, тому його використання, оновлення, доповнення має певні складнощі.

Аналізуючи онлайнві джерела біографічної інформації, зокрема: польський біографічний словник (<http://www.psb.pan.krakow.pl/>), російський біографічний словник (<http://www.rulex.ru/>), персоналії в wiki (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Портал:Персоналии>), енциклопедії всесвітньої біографії (<http://www.amillionlives.net/>, <http://www.biography.com/people>, <http://www.worldbiography.net/>, <http://s9.com>), ми не виявили не тільки єдиного підходу до класифікації сфер суспільної діяльності, але й, в деяких з них, і наявності такої характеристики (<http://www.notablebiographies.com/>).

Така ситуація вимагає більш ґрунтовного підходу до введення у структуру (характеристики) персоналії сфери суспільного буття, в якій персона реалізувалася.

Найбільш розгалуженою з розглянутих класифікацій діяльностей представлено на ресурсі <http://s9.com>, який являє собою систему типу Wiki, де кожен користувач може редагувати існуючі або створювати нові біографії. S9.com була створена в 1997 році і з того часу перетворилася в один з найбільших сайтів біографій. На момент написання статті нараховувалося 344 різні типи діяльностей людини, що були поділені на три ієрархічні рівні. При чому у найвищому рівні розташовувалося 97 сфер. Даний класифікатор вміщує у собі як і загально розповсюджені діяльності (спортсмени, артисти, вчені й ін.), так і вузько специфічні (наприклад, аболіціоністи – суспільні діячі з відміни законів). Вочевидь, такий спосіб

побудови класифікатора ґрунтується на досвіді і має право на існування, хоча й, на нашу думку, має істотні недоліки. Серед них, відзначимо такі:

⊕ суттєва залежність від часу, тобто нестабільність класифікатора. У сучасних умовах професії з'являються і зникають досить швидко, отже класифікатор буде постійно оновлюватись;

⊕ верхній рівень класифікатора є занадто деталізованим. При вивченні даного класифікатора постійно постає питання про доцільність тієї чи іншої характеристики.

Разом з тим, досить цікавою, хоча й полемічною виглядає ідея включення до словника (і разом з тим до біографічної енциклопедії) сфер асоціальної і антисоціальної діяльності (наприклад, «видатні» терористи, кілери, авантюристи).

Такий спосіб побудови класифікаторів діяльностей та їх сфер можна назвати емпіричним. Основною проблемою емпіричних класифікаторів є їх необґрунтованість і спонтанність, хоча не можна відкидати і їх значущість.

Подібні класифікатори використовуються й в інших розглянутих нами ресурсах. Наприклад, на сайті <http://www.biography.com/people> представлено 36 видів діяльностей, серед яких на верхньому рівні зазначені шахматисти, модельєри, маги, і, навіть, злочинці. Досить відомий сайт <http://amillionlives.com> пропонує розподіл сфер на 11 рівнозначних рівнів (активісти, авантюристи, митці, спортсмени, благодійники, підприємці, винахідники, музиканти, громадські діячі, вчені, письменники). А на сайті <http://www.pearsonhighered.com/educator/series/Library-of-World-Biography/10492.page> досить чітко бачимо 40 видів людської діяльності, серед яких:

Гуманітарні і соціальні науки

Антропологія

Мистецтво

Зв'язок

Кіно і театр

Мовознавство

Історія

Міждисциплінарні дослідження

Музика

Філософія

Політичні науки

Психологія

Релігія

Статистика

Бізнес

Бізнес-статистика

Комунікаційні науки

Інформатика

Консультавання

Кримінальне судочинство

Подорожі і туризм

Економіка

Освіта

EMS та пожежні науки

Машинобудування

Мода і дизайн інтер'єру

<i>Соціальна робота / сімейна терапія</i>	<i>Медицина</i>
<i>Соціологія</i>	<i>Інформаційні технології</i>
<i>Математика</i>	<i>Юриспруденція</i>
<i>Географія і атмосферні науки</i>	<i>Анатомія та фізіологія</i>
<i>Геологія та океанографія</i>	<i>Біологія та мікробіологія</i>
<i>Здоров'я та харчування</i>	<i>Хімія</i>
<i>Фізика та астрономія</i>	<i>Екологія</i>

Певний виняток становить сайт російського біографічного словника (<http://www.rulex.ru/>). Тут в основу класифікації покладено три базові сфери психічної людини – когнітивну, афективну і поведінкову. Їм відповідають наукова, мистецька і суспільна сфери діяльності, що, відповідно, поділяються:

- ⊕ наука на – філософію, фізику, хімію, математику, мовознавство, біологію, медицину, техніку, суспільні науки, теологія, інші;
- ⊕ мистецтво на – живопис, літературу, архітектуру, музику, хореографію, скульптуру, театр, інше;
- ⊕ суспільна діяльність включає у себе – політику, державну діяльність, релігію, військову справу, освіту, господарську діяльність, інше.

Проте, й даний класифікатор також має певні вади. Кожна із наведених підсфер діяльності є, також, складною. Так, наприклад, музика включає в себе і класичну музику, і джаз, і поп-музику. Крім того, до даної сфери відносяться і виконавці, і продюсери, і композитори, і поети.

Експериментальна частина нашого дослідження включала в себе порівняльні характеристики доменів Українського національного біографічного архіву та найбільш відомого світового біографічного ресурсу S9.com. Треба додати, що для цієї роботи потрібно було об'єднати розгалужену структуру світового ресурсу до структури розподілу доменів УНБА. Таким чином, 46 позицій верхнього рівня були згруповані у 28 сфер людської діяльності. До порівняльної частини ми відносили кількісний (або наявний) показник персоналій у базах даних та відсоткове відношення.

З порівняльної таблиці та діаграми, в першу чергу, виокремлемо найбільш і найменш популярні сфери людської діяльності. В УНБА серед вищезазначених доменів: педагогіка і освіта – 14,5 %, література – 8,8 %, армія – 8,1 %. Аналогічний показник у світовому біографічному ресурсі S9.com займає управління – 11,4 %, література – 9,5 %, політика – 7,9 %. Серед найменш значущих зазначимо, що в УНБА на фінанси (0,1 %), філософію (0,7 %), теологію (0,3 %), підприємство (0,7 %), господарство (0,3 %), кіне-

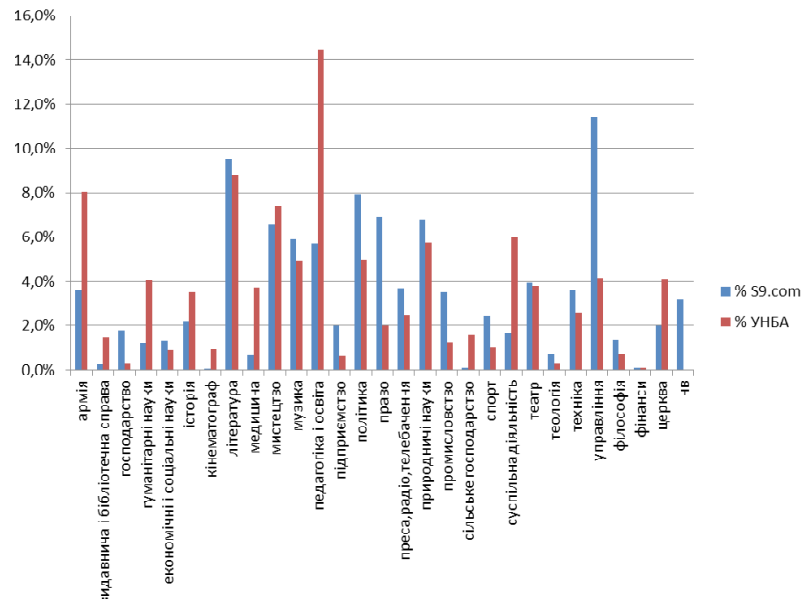
Таблиця

**Порівняльний розподіл за доменами персоналій
з УНБА і онлайнного біографічного словника S9.com**

Домен	S9.com		УНБА	
	к-ть	%	к-ть	%
видавничі і бібліотечна справа	13	0,2	1436	1,5
господарство	98	1,8	281	0,3
гуманітарні науки	66	1,2	3941	4,1
економічні і соціальні науки	75	1,3	876	0,9
історія	122	2,2	3365	3,5
кінематограф	3	0,1	892	0,9
література	529	9,5	8492	8,8
медицина	38	0,7	3575	3,7
мистецтво	366	6,6	7115	7,4
музика	327	5,9	4695	4,9
педагогіка і освіта	317	5,7	13916	14,5
підприємство	111	2,0	626	0,7
політика	441	7,9	4746	4,9
право	382	6,9	1917	2,0
преса, радіо, телебачення	204	3,7	2376	2,5
природничі науки	376	6,8	5518	5,7
промисловство	195	3,5	1218	1,3
сільське господарство	6	0,1	1516	1,6
спорт	135	2,4	962	1,0

Продовження таблиці

Домени	S9.com		УНБА	
	к-ть	%	к-ть	%
суспільна діяльність	92	1,7	5774	6,0
театр	219	3,9	3652	3,8
теологія	40	0,7	296	0,3
техніка	199	3,6	2486	2,6
управління	635	11,4	4006	4,2
філософія	76	1,4	696	0,7
фінанси	5	0,1	94	0,1
церква	112	2,0	3970	4,1
Не визначено	179	3,2		

матограф (0,9 %) та економічні і соціальні науки (0,9 %) припадає менше 1 % на кожний домен. Відповідно у S9.com на такий самий відсоток припадають видавнича і бібліотечна справа (0,2 %), кінематограф (0,1 %), медицина (0,7%), сільське господарство (0,1 %), теологія (0,7 %) та фінанси (0,1 %).

У цілому розбіжності між розподілами за сферами діяльності персоналії з УНБА і S9.com можна пояснити різними підходами до побудови баз даних. Емпіричний підхід передбачає зосередження на проблемах сьогодення, тобто на тому, що турбує і знаходить резонанс у сучасному суспільстві. Тоді як теоретичний підхід, застосований в УНБА, орієнтований більшою мірою на минуле. Дійсно, політика, управління, право та підприємництво є значно більш представленими в S9.com порівняно з УНБА. Відповідно 7,9 % проти 4,9 %, 11,4 % проти 4,2 %, 6,9 % проти 2,0 % та 2,0 % проти 0,7 %. А армія, суспільна діяльність, гуманітарні науки, педагогіка і освіта значно більшою мірою представлені в базі Інституту біографічних досліджень (8,1 % проти 3,6 %, 6,0 % проти 1,7 %, 4,1 % проти 1,2 % та 14,5 % проти 5,7 %).

До графі «не визначено», що займає 3,2 % від загальної кількості персоналії, були віднесені авантюристи, злочинці, жертви та «псевдо-вчені», розміщення яких в ієрархічній моделі УНБА не представлялося можливим при відсутності відповідних доменів або сфер людської діяльності.

Таким чином, порівняльний аналіз виявив специфіку використання емпіричного та теоретичного підходів до побудови біографічних баз даних, зокрема, стосовно розробки класифікаторів дефініцій і доменів сфер діяльності. Ми пропонуємо в процесі вдосконалення інформаційної системи УНБА розширити класифікатор доменів відповідно до ієрархічної моделі сфер суспільного життя, зв'язуючи їх із сферами діяльності людини, які відображені в дефініціях. За основу ієрархічної будови варто взяти принцип побудови десятичних класифікацій типу УДК або ДК 003. Разом з тим, верхній рівень класифікатора доменів складати з чотирьох базових сфер суспільного буття (економічна, політична, соціальна, духовна).

Список використаних джерел

1. Барулин В. С. Социальная философия: Учебник / В. С. Барулин. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2000. – Изд. 2-е. – 560 с.
2. Вернік Ю. В. Оцінка значущості персоналії при включення до біографічних словників у контексті новітніх інформаційних технологій / Ю. В. Вернік // Укр. біографістика. зб. наук. пр. – К., 2010. – Вип. 6. – С. 289–300.

3. *Добко Т. В.* Російський біографічний словник / Т. В. Добко // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 266–273.
4. Новые профессии XXI века [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jobfair.ru/articles/102/>. – Назва з екрану.
5. *Попик В. І.* Вітчизняні електронні біографічні інформаційні ресурси : сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку / В. І. Попик // Наук. пр. НБУВ. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 501–513.
6. *Попик В. І.* Проблеми розвитку біографічних досліджень та формування вітчизняних біобібліографічних інформаційних ресурсів / В. І. Попик // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – К., 2005. – Вип. 3. – С. 15–27.
7. Український біографічний словник: Історія і проблематика створення: Матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996 р.). – Л., 1997. – 120 с.
8. *Чишко В. С.* Сучасні проблеми підготовки Українського біографічного словника / В. С. Чишко // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – К. : БМТ, 1996. – Вип. 1. – С. 10–18.
9. *Чишко В. С.* Основні принципи створення Українського біографічного словника / В. С. Чишко // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 6–18.
10. *Швалб Ю. М.* Теоретические проблемы структурирования жизнедеятельности личности / Ю. М. Швалб // Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2007. – Т. 7, вип. 10. – С. 439–448.
11. *Штайнер Р.* Философия свободы. Основные черты одного современного мировоззрения / Рудольф Штайнер. – М. : «Ной», 1993. – 230 с.

УДК 001.32(477)“1917-1923”:7.072.2

Валентина Петрикова,доцент Харківської державної академії дизайну і мистецтв,
канд. іст. наук

**МИСТЕЦЬКІ РЕЦЕПЦІЇ В СТРУКТУРУВАННІ АКАДЕМІЧНОЇ НАУКИ
В УКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ НАУК В 1917–1923 РОКАХ
(Історія особистостей)**

У статті досліджено особливості структурування наукової діяльності УАН (1917–1923) в напрямі теорії та історії мистецтва.

Ключові слова: наука, мистецтво, Академія наук, історія, Україна, соціум.

The article peculiarities the scheme of organization of scientific activity a UA of science (1917–1923) in science theory and history of art.

Keywords: science, art, Academy of science, history, Ukraine, society.

В статье исследованы особенности структурирования научной деятельности УАН (1917–1923) в направлении теории и истории искусства.

Ключевые слова: наука, искусство, Академия наук, история, Украина, социум.

Створення Академії наук в Україні в 1918 році порушило в науковій сфері суспільства одне із складних питань яке стосується статусу мистецтва в академічній науці. Питання це не сталося наслідком революційних перетворень в суспільстві, а скоріше через об'єктивні процеси в наукознавстві початку ХХ століття постало на потребу дня в новій соціальній дійсності України. Наукова громадськість України, органічно поєднана на той час з європейською наукою, спиралась на її теоретичні та емпіричні доробки в царині класичного мистецтвознавства. В Європі головною формою організації студій з мистецтвознавства починаючи з ХV століття стали академії мистецтв. З епохи Відродження і далі у новий час раціональної науки академії мистецтв були тим організаційним осередком, в якому поєднувалась теорія і практика мистецтва, як базові складові нового паростка гуманітарного знання. Тільки в кінці ХІХ століття цей паросток перетворився на напрям гуманітарного знання в Європі і отримав назву «мистецтвознавство». Однак, в змістовній направленості функціонування академії мистецтв все ж переважала навчальна діяльність,